

Tăcerea, adâncă trecere sub tăcere, mai ales când se referă la morți, este până la urmă un vid, pe care la un moment dat viața îl umple de la sine cu adevăr. Când îl întrebam odinioară pe tata cum de are părul atât de des, îmi spunea că i se trage de la război. Că se fricționau zilnic pe cap cu sevă de mesteacăn – ceva mai bun nici nu există! Ce-i drept, nu te ajuta împotriva păduchilor, dar mirosea plăcut. Și chiar dacă în mintea unui copil cu greu se împăcau seva de mesteacăn și războiul, nu l-am discutat mai mult – ca de-atâtea ori când venea vorba despre acea perioadă, nici n-aș fi primit, probabil, vreun răspuns mai precis. Răspunsul mi s-a limpezit abia peste câteva decenii când, ținând în mână niște fotografii cu morminte ale soldaților, am văzut că multe, dacă nu cele mai multe din crucile din spațele frontului erau făcute din trunchiuri de mesteacăn tânăr.

Tata zâmbea arareori, fără să pară totuși neprietenos. Expresia chipului său palid dominat de

pomeții puternici și de ochii verzi avea un aer de melancolie și oboseală. Părul blond-închis piep-tănat pe spate, ras cu precizie la ceafă, își păstra forma cu fixativul Brisk; bărbia ușor crestată era totdeauna netedă, și senzualitatea distinsă a buzelor tulburase, pe cât se părea, nu puține femei – auzisem câteva povești. Nasul nițel prea scurt era imperceptibil cărn așa încât din profil tata părea ceva mai tânăr, iar în momentele de destindere în privire i se citea o bunăvoință poznașă și o empatie înțeleaptă. Dar nu era conștient de frumusețea sa, și dacă totuși s-ar fi întâmplat s-o observe, probabil că nu i-ar fi dat crezare.

Toți vecinii îl plăceau pe acest om mereu îndatoritor, și pomeneau deseori de el ca de cineva foarte cumsecade; ortacii din mină îi spuneau aprobator: sfredelitorul, și aproape că nimeni nu-i căuta ceartă. Purta de regulă pantaloni de cord al căror luciu catifelat dispărea la prima spălare, precum și sacouri de la C&A. Dar culorile erau mereu aparte, trădau un scurt moment de reflecție în alegere, plăcerea de a le combina cu bun-gust, și n-ar fi purtat niciodată bascheți ori pantofi nelustruiți, șosete de eponj ori cămăși în carouri. Deși ținuta lui suferise în urma muncii anevoioase de mulgător de vaci și mai apoi de miner, era ceea ce aproape că nu există: un muncitor elegant.

Dar n-avea prieteni și nici nu-i căuta, rămânând o viață întregă cu sine însuși într-o tăcere pe care nimeni nu voia s-o împărtășească – nici chiar nevastă-sa care bea cafea cu toți vecinii iar sâmbăta se ducea la dans fără el. Gravitatea sa permanentă îi conferea, în ciuda spatelui curbat, o autoritate care te intimida, iar melancolia i se trăgea nu doar din sastiseala în fața rutinei de zi cu zi ori a muncii din greu, a necazurilor ori a visurilor neîmplinite. Nu puteai să-l bați pe umăr și să-i zici: haide, Walter, capu' sus! Era gravitatea celui care văzuse lucruri mai chinuitoare și știa mai multe despre viață decât putea exprima, simțind că, chiar și de le-ar fi dat glas, izbăvire tot n-ar fi existat.

Umbrît de trecutul său, mergea la mină pe bicicletă fie ploaie, fie vânt și, lăsând deoparte numeroasele răni și fracturi cauzate de căderi de pietre, nu fusese niciodată bolnav, nici măcar răcit. Dar în urma celor aproape treizeci de ani de muncă în mină, a nenumăratelor schimburi și schimburi suplimentare de lucru cu ciocanul pneumatic (fără vreo protecție auditivă, așa cum se obișnuia pe-atunci) devenise surd și nu mai auzea nimic și pe nimeni – în afară de mama mea. Pentru mine e până azi un mister dacă reușea să discute cu ea perfect normal din cauza frecvenței vocii ei ori a felului în care-și mișca buzele. Toți ceilalți trebuiau

să țipe și să gesticuleze dacă voiau să-i spună ceva, căci nu purta aparat auditiv, nu voia să-l poarte fiindcă producea, chipurile, zgomote secundare și o reverberație chinuitoare. Asta făcea raporturile cu el foarte anevoioase, și singurătatea lui a sporit chiar și în sânul familiei.

Aveam însă mereu impresia că cel puțin nu era nefericit în această tăcere fără întrebări, care de la an la an devenea tot mai densă în jurul lui. În cele din urmă distrus de-atâta muncă, pensionat de timpuriu și din această cauză ajuns rapid alcoolic, nu mai cerea altceva de la viață decât ziarul său și cel mai recent roman Jerry-Cotton¹ de la chioșc, iar când în 1987, la șaiszeci de ani tocmai împliniți, medicii l-au anunțat că avea să moară curând, asta aproape că nu l-a tulburat. „De corpul meu nu se atinge niciun bisturiu“ – așa spusese încă de la începutul bolii și nu se oprise din fumat și băut. Își dorea ceva mai des ca altădată mâncarea sa preferată, cartofi prăjiți cu ouă jumări și spanac, și ascundea de mama mea vodca în pivniță, sub cărbuni. (De perete încă mai atârna scăunelul său de mulgător cu fâșia de piele și cu piciorul strunjit.)

---

¹ Serie de romane polițiste în fascicule care s-a bucurat de mare succes în spațiul de limbă germană și care se vindea la chioșcurile de ziare.

Încă de când se pensionase îi dăruisem un caiet de notițe frumos în speranța că va pune pe hârtie câteva însemnări din viața lui, episoade notabile din perioada dinaintea nașterii mele. Dar caietul a rămas aproape gol. Își notase doar câteva cuvinte, erau, poate, niște cuvinte-cheie, toponime exotice, și când după prima hemoragie l-am rugat să-mi povestească mai amănunțit barem acele săptămâni din primăvara lui '45, a refuzat cu un gest obosit și-a spus cu vocea lui sonoră ieșind parcă din caverna surzeniei sale: „La ce bun? Oare nu ți-am povestit? Tu ești scriitorul.“ Apoi s-a scărpinat pe sub cămașă, a privit în gol pe fereastră și-a adăugat încet: „Sper ca rahatul ăsta să se termine curând.“

Faptul că nu ne auzea ne amuțea și pe noi; zile în șir mama și cu mine ședeam în camera muribundului fără să scoatem o vorbă. Camera era spoită în verde pal până la înălțimea capului, și deasupra patului atârna o reproducere a unui tablou al lui Édouard Manet, *Casă de țară la Rueil*. Mi-a plăcut întotdeauna acest tablou nu doar datorită compoziției aparent facile, aproape muzicale și a luminii văratece în care se scaldă, deși nicăieri nu se vede o bucățică de cer: vila de culoare ocru cu portalul încadrat de două coloane și înconjurată de copaci, tufișuri și flori roșii aduce întrucâtva cu acel conac de pe moșia din nordul Germaniei unde la

începutul anilor '40 tatăl meu își făcuse ucenicia de văcar. Părinții mei se întâlneau acolo prima oară, și în copilărie îmi petrecusem câteva săptămâni fericite de vacanță prin preajmă. Acolo, la canal¹, mai trăiau și-acum niște rude de-ale mele.

O casă de țară „pentru suflet“, luminată acum de soarele în asfințit. Rama din plastic trosnea în căldura ultimelor lui raze, iar mama, care nu se rezema de spătarul scaunului și-și purta poșeta în îndoitura brațului ca și cum era doar într-o vizită pe fugă la moarte, mută sticla cu apă la umbră. Coafată impecabil ca întotdeauna și dată cu prea mult fixativ, purta escarpeni din piele de antilopă și costumul albastru închis reiat pe care și-l lucrase singură, iar când ofta încet îi simțeam răsuflarea duhnind a lichior.

În cei optsprezece ani trăiți în casa părinților mei și mai târziu în cursul rarelor vizite de Crăciun ori de zilele de naștere, abia dacă văzusem vreun gest de tandrețe între ei, nicio atingere ori îmbrățișare, niciun sărut oricât de fugitiv; mai degrabă își făceau mereu aceleași reproșuri referitoare la chestiunile cotidiene ori distrugeau beți morți mobila din jur. Dar acum își lipi brusc fruntea de

---

¹ Este vorba de canalul Kiel (numit până în 1948 Kaiser-Wilhelm-Kanal) ce leagă Marea Nordului de Marea Baltică.

a sa mângâind cu un gest grăbit, de parcă s-ar fi rușinat de fiul ei, mâna celui cu mintea tot mai tulburată, iar tatăl meu deschise ochii.

Mai păstrând și-acum niște cearcăne subțiri de la praful de cărbune intrat în carne, ochii erau de câteva zile încoace neobișnuit de mari și de limpezi; albul lor lucea ca sideful, în verdele întunecat al irisului se zăreau pigmentii căprui, și el ridică tremurând degetul și spuse:

— Ați auzit?

Chiar lăsând deoparte faptul că era surd: domnea o tăcere deplină, nu răzbătea niciun sunet nici prin fereastra care dădea în parcul înfloritor al spitalului, nici de pe culoar; ora de vizitare se încheiase, cina fusese adusă demult, tacâmurile strânse cu puțin înainte. Infirmiera de noapte își făcuse deja rondul și mama mea a clătinat imperceptibil din cap murmurând:

— Ah, acum e iarăși în război.

N-am întrebat-o cum de ajunsese la această idee. Chiar și numai intimitatea pe care-o ghiceam în știința ei îmi spunea că are dreptate, și-ntr-adevăr puțin mai târziu el exclamă:

— Uite! și privi cu îngrijorare neputincioasă de la unul la altul: Iarăși! Nu auziți?

Degetele îi desenau pe piept un cerc, când boțindu-i cămașa de noapte, când netezind-o în timp ce

înghițea, apoi se lăsă îndărăt pe pernă, își întoarse capul la perete și spuse cu ochii închiși:

— Dumnezeuule, ăștia se-apropie tot mai mult!
De-aș ști un loc unde să ne-ascundem...

În biblia părinților mei, un volum uzat legat în piele plin de bonuri de casă de la Schätzlein¹, cineva subliniase un verset din Vechiul Testament, dar nu cu creionul, ci probabil cu unghia de la degetul gros, și deși cartea tipărită cu litere gotice zace de decenii undeva în rafturile sau prin lăzile mele, creștătura făcută în hârtia de biblie pare scrijelită de curând. „Când vei lucra pământul, acesta nu-și va mai da roadele sale ție“, scrie acolo. „Zbuciumat și fugar vei fi tu pe pământ.“

În întuneric abia dacă auzeai vitele, doar zgomot de maxilare rumeșând ori vreun furnăit din dărătul grătarului de iesle. Uneori cercul de lumină al lămpii de petrol trecea peste vreun bot umed cu nările negre, dar roz pe dinăuntru, sau proiecta pe peretele vărui umbrele coarnelor care se conturau ascuțit timp de doi pași, pentru ca imediat apoi să

---

¹ Lanț de magazine (în special alimentare) din Germania.

dispară. Sub podul de fân, cuiburile rândunicilor erau încă pustii; dar, invizibile în beznă, mieunau deja câteva pisici tinere.

Un jet greu de urină răpăi pe pardoseală și mirosul dulceag de porumb și tărâțe umplea partea din spate a clădirii, acolo unde vacile gestante stăteau în boxe izolate privind-l cu ochi mari pe omul în salopetă albastră, care pentru ele era, poate, doar un punct luminos în mișcare. Rămaseră un timp încremenite și abia când tânărul văcar intră în încăperea cu șistare, o vacă aproape în întregime albă – doar pe crupă avea o pată – mugii ascuțit și coada îi biciui aerul.

— Stai cuminte c-am și plecat, murmură Walter închizând ușa.

Șistarele, la vreo două duzini sau mai multe, erau înșiruite de-a lungul peretelui. Pe dinafară erau de-un cenușiu tern, iar înăuntru fuseseră proaspăt clătite și uscate, lucind de te puteai oglindi în ele. Dar pânzele de sită zăceau împrăștiate pe jos printre șorțuri și cizme de cauciuc, încât Walter pocni din degete enervat prinzând lampa de-un cârlig. Apoi umplu o vană de tablă cu apă în care aruncă un pumn de sodă, și înmuie în ea pânza de bumbac țesută rar; după ce mai așeză în stelaj câteva scăunele pentru mulș și înșurubă bine o cutie cu nisip de spălat, deschise ușa spre curte.

Un stol de sturzi își luă zborul din tei; la conac, nicio lumină. Motte, bătrânul câine al lui Thamling, dormea pe trepte. Stâlpii carbonizați ai turnului cu ceas se înălțau în cerul violet, un jgheab se bălăbănea. Ferestrele făcute țândări fuseseră între timp căptușite cu scânduri, ce-i drept, dar blazonul moșiei pe care era reprezentat un cal negru sub două seceri încrucișate încă mai zăcea în mica grădină din față. Porticul era și el deteriorat și strâmb; atacul bombardierelor de vânătoare dezvăluise că pe dinăuntru coloanele canelate de la intrare, care îți aminteau de un templu, erau goale – simple scânduri tencuite cu ipsos în spatele cărora trăiau șoarecii.

Walter traversă curtea, trecu prin fierărie și deschise ușa la grajdul vițelilor. Curentul de aer făcu să se învâртеască pe podea paiele tocate. Ridică lampa de petrol și citi afișul pe panoul negru, o hotărâre a serviciului de intendență al armatei. Închise apoi fereastra, ciocăni în rezervorul de apă și aruncă o privire în iesle. Sub uriașul acoperiș de stuf încăpeau mai bine de două sute de animale, dar acum se găseau aici doar patruzeci, bălțate negre înainte de prima intrare în călduri. Fluieră încetișor, o chemare ademenitoare la care câteva se apropiară de grătar lăsându-se scărpinate pe frunte și sugându-i degetul gros.

De când aproape că nu mai existau porci la fermă erau rechiziționați tot mai mulți viței. O treime din animale fuseseră deja însemnate pe flank cu o cruce de cretă și el aruncă în iesle o găleată de tărățe, închise ușa după el și traversă șoseaua. Chiar lângă intrarea fermei de vaci, în vechiul grajd de cai trăiau refugiații, fiecare familie în câte-o boxă, și în liniștea înserării se puteau auzi voci de femei și copii și un acordeon. Deși oamenilor le era interzis să gătească acolo, prin ferestrele zăbrelete se ridica fum și mirosea a ceapă prăjită și a leșie fierbinte.

Sub copertina fermei de vaci erau întinse frânghii cu cearșafuri și scutece și o pală de vânt îi flutură în față ceva mătășos, niște ciorapi răcoroși. Alături atârna o bluză fină brodată; Elisabeth o purtase în ultimul sfârșit de săptămână și se codise îndelung s-o dezbrace chiar și după ce dăduseră pe gât un păhăruț de Steinhäger. Abia după ce, boțită, bluza i se „porcăise“, cum spunea ea, se despuiase trăgându-și-o iute peste cap și cu o mutră scârbită o pusese la muiat în chiuvetă. Lui Walter îi păruse încă mai gingașă în goliciunea ei, aproape un copil ai fi zis, de n-ar fi fost perișorul ei de un negru strălucitor. Își trecu vârful degetelor peste broderii. Dar când tocmai se apleca ușor s-o miroasă, un glas din spatele cearșafurilor spuse:

— Ei, s-a uscat deja?

Doamna Isbahner ședea pe treptele bucătăriei furajere și curăța cartofi la lumina unei lumânări. Purta mănuși fără degete și un palton jerpelit; părul cărunt și-l strânsese într-un coc. Avea buze subțiri ca și cele două fiice care locuiau împreună cu ea, și când își punea bărbia în piept, gușa i se bomba – o excrescență mare de o strălucire mată și plină de vinișoare albastru-roșietice.

— Am trecut doar să văd ce mai e cu laptele, spuse Walter. Nu vă e frig?

Femeia, în poala căreia dormea o pisică, dădu din cap.

— Dar aici afară aeru-i mai bun, murmură ea îndepărtând mugurii de pe un cartof încolțit. Zici că vrei să vezi ce-i cu laptele. Ești un băiat meticolos, nu-i așa? Și cum va fi laptele ăsta al tău? Alb sau cenușiu, poate nițel galben. Rece sau mai puțin rece, acru sau dulce. Cu spumă deasupra sau ușor prins. Laptele-i lapte de la Adam și Eva încoace, n-ai ce să vezi la el.

Azvârli cartoful într-o oală și-i zâmbi, ceea ce făcu să i se strâmbe proteza.

— Nu furăm nimic, băiete. Ne descurcăm și fără. Suntem refugiați, nu hoți.

Walter clipi stânjenit.

— Nimeni n-a zis așa ceva. Dar Thamling încă e la Malente, așa că seara trebuie să-mi fac rondul. Liesel nu-i pe-aici?

— Vulpoiul bătrân... zise femeia, plescăind încetișor din limbă. Din nou la Malente? Tare-aș vrea să știu ce-nvârte pe-acolo. Tot își mai face de cap? Îi dă ghes vreo prospătură? Și nevastă-sa care zace bolnavă acasă.

Walter își scoase cheia.

— Nu, nu, e din cauza tractoarelor. Au rechiziționat trei, dar pe listă era trecut doar cu două. S-a dus să bage petiție.

Ea clătină din cap.

— O Doamne, măcar de-ar ajuta... Câte petiții n-am făcut și eu pentru o casă, dar ți-ai găsit! Mai bine s-aibă grijă să nu-l ia și să-l trimită pe front. Când ăia pun gabja pe ceva, nu mai înapoiază nimic – acum scurmă totu' până dau de fundul sacului. Rusul a ajuns la râul Oder, curând poate fi la Berlin, n-ai auzit și tu?

— Nu, zise Walter frecându-se la ceafă. Sunt văcar, n-am habar de politică. Iar aici nimeni n-ascultă posturi de radio dușmane.

Doamna Isbahner își miji un ochi.

— Crezi că eu ascult? Dar mi-au ciripit la ureche niște păsărele. Care, știi, sunt nebune după primăvară. Și pe unde n-ajung ele cât trăiesc! Vin și se-așază lângă mine și-mi povestesc despre frumoasa noastră Prusie de Vest, unde creștea grâul cel mai bun. Coceai pâinea în întâi ale lunii și-o puneai în lada de stejar – mereu câte-un strat de

pâine, o scândură, iar un strat de pâine – și la sfârșit de lună încă mai era proaspătă de tot.

Walter vârî cheia în broască. De când fusese bombardată uzina electrică din Neumünster laptele, brânza și untul se răceau ca în urmă cu o sută de ani: cu ajutorul unor stăvilare, apele râului Alte Eider erau canalizate printr-o construcție îngustă de cărămidă iar șistarele și căzile erau așezate în fluxul apei. Plasate în dreptul frontoanelor, niște scânduri late acoperite cu mușchi permiteau reglarea nivelului apei din jgheab, și după ce Walter coborâse nivelul puțin, ridică lampa și se uită în butoaiele de unt. Laptele slab lucind albăstriu se smântânise pe ici-colo; Walter notă pe panou numele său și ora după care ieși.

În spatele copacilor din marginea șoselei răsarise o lună mare și rotundă de un roșu-portocaliu. Doamna Isbahner nu mai ședea pe trepte și deși ușa bucătăriei era deschisă, Walter bătu în tocul ei. Mai mirosea și-acum a hrana pentru porci pregătită aici altădată, un miros acrișor de coji de morcovi și de cartofi; îl simțea și în îmbrăcămintea Elisabethei. De-a lungul pereților acoperiți de mucegai negru zăceau saltele și saci de paie; mama ei stătea în fața vetrei amestecând într-o oală.

— Ei, zise ea fără a se întoarce. Acum ce mai e, băiete?